

MICHAIL JURJEVIČ LERMONTOV

DÉMON

ČÁST PRVÁ

I

Démon, duch vyhnaný, pln smutku
nad hříšnou zeměkoulí plul;
proud lepších dní, dní bez zármutku
v zrcadle vzpomínek jím dul —
těch dní, kdy po světelné říši
plul jasem, čistý cherubín,
kdy rozběhnutou vlasatíci,
z tmy radostně mu kývající,
jíkala touha měnit s ním;
kdy přes mlhovin věčné stany,
růst dychtě k poznání a kvést,
zřel kočující karavany
nesmírnem rozhozených hvězd;
kdy víru s láskou v sobě nes,
prvorozenec tvůrčí doby,
neznalý pochyb ani zloby,
kdy rozum neděsily mu
neplodných věků žalné noci...

kdy tolik, tolik... všeho v snu
si uvědomit neměl moci.

II

Zavržen, bloudil zas a zas
pustinou všehomíra krutou.
Za věkem věk, za časem čas
jak minuta šel za minutou
svým jednotvárným pochodem.
V nicotné zemi vládna všem,
rozséval jí zlo bez blaženství;
však nikde, nikde nenašlo
umění jeho protivenství —
i omrzelo se mu zlo.

III

Teď nad vrcholy kavkazskými
se vyvrženec ráje bral.
Tam Kazbek diamantovými
hranami věčných sněhů plál,
a černavý tam v hloubi dole
jak propast, jako dračí pole
tmou klikatil se Darjal dál,
řval Těrek jako lvíce v skoku,
kosmatou hřívou ježe hřbet,
a horská zvěř, pták ve vysoku
sledoval modrem jeho let,
hlaholu vodstva naslouchaje;
a z jižních zemí k zemím zim
oblaka zlatá plula s ním
daleko přes neznámé kraje;
a skály, jež tu vyčněly,
tajemně dřimotných snů plny,
své hlavy nad ním skláněly,

provázejíce třpytné vlny;
a věže zámků se srázů
upjatě vyhlížely plání —
na stráži u vrat Kavkazu
to hlídkující velikáni!
V divoký, krásný vnořen ruch
byl Boží svět, leč pyšný duch
shléd pohrdavým okem směle
stvoření Boha svého v líc,
a na vysokém jeho čele
mu z něho neutkvělo nic.

IV

Podoby jiné, živé krásy
se před zrakem mu rozlétly:
Gruzie sličná prostírá si
v dál koberec svůj rozkvetlý!
Kouzelné, šťastné kraje ty!
Tu věžovité rozvaliny,
bystřiny, zvučně běžící
dnem, kde je každý kámen jiný,
kře růžové, v nichž slavíci
zvou krásky své, v tmách domoviny
k milostným hlasům mlčící;
platanů rozložitá loubí,
věnčená hustým břechťanem,
jeleni krotcí, parným dnem
se skrývající v jeskyň hloubi,
a život listí, šum a jas,
stozvuče k hlasu Inoucí hlas,
dech, v němž se tisíc bylin snoubí,
poledne s tíhou smyslnou,
a rosou aromatickou
den co den svlažované noci,

a hvězdy třpytné jako oči,
jak pohled mladé Gruzínky...
Jas přírody však neprobudil
krom chladné závistivosti
v neplodné vyhnancově hrudi
nových sil, ani radostí —
a vším, co před sebou kde viděl,
jen pohrdal, vše nenáviděl.

V

Dům vysoký, dvůr široký
si vybudoval Gudal šedý...
Stál mnoho slz a mnoho bědy
poslušné kdysi otroky.
Za jitra vrhá na boky
sousedních hor zeď domu stíny;
do skály vytesány klíny
od věže v rohu schodiště,
kde den co den se objevuje
v závoji, jenž se bíle stře,
Tamara mladá. Sestupuje
pro vodu, kněžna, k Aragvě.

VI

Vždy mlčky do širého kraje
zřel chmurný zámek s příkrých skal.
Dnes velká slavnost je v něm, bál,
teče v něm víno, zurna hraje.
To Gudal dceru provdával
a celé příbuzenstvo zval.
Na střeše na koberci měkkém
nevěsta s přítelkyněmi
tu tráví hrou a písněmi
svůj svátek. K horám za Těrekem

polokruh slunce se již stáh.
Do dlaní v taktu dívky tlukou,
zpívají. K bubínku se vztáh
nevěstin prst. Jedinou rukou
jej zvednuvši a kroužíc jím
vysoko nad závojem svým,
tu vzlétne lehčeji než ptáče,
tu ztrne, v dál se zadívá,
a vlažný zrak jí uplývá
zpod kruhu řas, v nichž touha pláče;
tu černou brvou pokyne,
tu nakloní se zpolehoučka,
a po koberci uplyne
klouzavě božská její nožka;
i usmívá se na hosty,
jen kypíc dětskou radostí.
I luny svit, kolébající
se v lehoučké hře po vlnách,
ucouvne před úsměvem lící,
živým jak mladý život v snách.

VII

Věř při půlnoční hvězdě mi,
při světle, jímž nás východ ovál,
že nižádný car na zemi,
král nad Persií s růžemi
takových očí neceloval;
fontán, jenž u harému snil,
že ještě v žádné žhavé léto
postavu podobnou snad této
svou rosnou mlhou nezkropil.
A kdy že ruka pozemšťana,
po drahém čele roztěkaná,
tak jemné vlasy rozpletla?

Věř, od těch dob, co pryč jsme z ráje,
že kráska, jakou Tamara je,
pod jižním sluncem nekvetla.

VIII

Poslední tanec, sbohemdání...
Oh běda, zítra čekal na ni,
dědičku Gudalových plání,
svobody dítě ohnivé,
ubohé nevolnice osud;
domov, jenž neznám byl jí dosud,
s ním cizí svazky rodinné.
Tak někdy pochyb zavanutí
ztemnilo světlou tvář i rty,
bylo však v každém jejím hnutí
půvabu tolik, jistoty
a tolik milé prostoty,
že kdyby Démon, přelétaje,
v té chvíli pohled k ní byl zdvih,
svých dávných bratří vzpomínaje,
byl by se odvrátil — a vzdych...

IX

A Démon viděl. V prudkém kmitu
nepochopitelného citu
ho vzrušil náhlý srdce tluk.
Ó duše! Do němé tvé síně
se vloudil blahodárný zvuk,
a znovu vstoupil do svatyně
lásky a krásy, dobroty...
Dlouho se kochal nad vidinou
tak rozkošnou — a sladké sny
zašlého štěstí z dávna plynou
a před zrakiem mu jdou a jdou

jak nebem hvězda za hvězdou.
Nezřena přibila ho síla
a nový žal se ozval v něm,
to duše náhle promluvila
v něm rodným kdysi jazykem.
Byl to snad příznak obrození?
Slov lstivých proti pokušení
nenalézal v svém rozumu.
Zapomenout? Bůh nedal mu,
on sám si nepřál zapomnění.

...

X

Kůň klopýtá již pozdním dnem.
Na veselku svou večerem
netrpělivě spěchá ženich.
Však jsou již šťastně u zelených
a světlých břehů Aragvy.
Pod těžkých darů břemeny,
jedva co noha nohu mine,
se táhne řada velbloudů
a zvučná zvonků hra se vine
po dlouhém jejich průvodu.
Sám pán a vládce Sinodalu
svou karavanu vede sem.
Bok útlý stažen řemenem,
po ryté šavli, po kinžalu
bleskotá slunce; na zádech
puška s kováním v zářezích;
po jeho čuše s rukávy si
pohrává vítr, kolkolem
je prýmkem obšit její lem.
Na uzdě třepení mu visí,
sedlo dal vyšít z hedvábí si.

Kůň vzácný, zlatě zbarvený,
jde pod ním všecek zpěněný.
Ohnivý syn teď Karabachu
ušima stříhá, je pln strachu,
šilhá, už měl by raději
za sebou srázy peřejí.
Záludná, úzká cesta v břehu;
nalevo skály příkře ční,
napravo řeka burácí,
připozdilo se. V temen sněhu
has červánek; mha po boku...
I přidal průvod do kroku.

XI

Hle, k cestě kaplička se dívá...
V ní dávno v Bohu odpočívá
jakýsi kníže, svatý teď,
jenž pomstě padl za oběť.
A od těch dob, ať poutník spěchal
do bitvy nebo na slavnost,
své modlitbě tu zaznít nechal,
dojatý kapličky té host;
modlitby tyto pomohly mu
od kinžalu zlých moslemínů.
Žel, mladý ženich opomněl
zvyku, jež pradědek už měl —
a úkladnými myšlenkami
Istný Démon zlo mu v srdce vřál:
On v duchu pod nočními tmami
rty nevěsty své celoval...
Vtom zpředu lidé dva sem kvačí
a další... Výstřel... Co to značí?
V třemenech ryčně poskočiv,
papachu vtisk si k obočí

odvážný kníže beze slova;
turecká hlaveň blýskla se,
švih nahajkou... a v bezhlasé
ticho vjel orlem... výstřel znova
a divý křik, sten hluše níž
k hlubině údolí se chvěly...
Jen krátko trval boj pak již:
Gruzíni s hrůzou ujížděli.

XII

A ztichlo všecko. Stlačeni
kol mrtvých jezdců, v zděšení
velbloudi dívali se na ně;
a hlučně v nočním mlčení
zvonečky vyzváněly v stráně.
Lupiči dávno v dálce kdes,
pták noci krouží do nebes
nad těly křesťanů těch v šíru.
Nečeká na ně hrobky klid,
kde pod kameny monastýru
čas prachu předků pokoj skyt.
Nepřijdou matky se sestrami
v závojích dlouhých nad patami,
s nářkem a steskem, s modlitbami,
z daleka na hrob jejich již!
Zato však ruka přepečlivá
na památku tu vztyčí kříž
při cestě skálou zastíněné;
a břečťan, jenž tu k výši žene,
jej měkce zjara obejmě
smaragdem husté sítě své;
a při návratu z dlouhé pouti
tu v Božím stínu strach se zhroutí
v poutníku, jenž si oddechne.

XIII

Nad srnu rychleji kůň běží,
vzpíná se, řičí jako v řeži,
pak znenadání couvne zas,
větěrku poslouchaje hlas,
a nozdry se mu rozduvají;
a rázem zvonem zatepají
kopyta v zem, jak dá se v let
a s kšticí rozevláté hřívý
ubíhá bez paměti vpřed.
Na sedle jezdec mlčenlivý
se klátí živý, neživý,
skáce se hlavou do hřívý.
Už nevládne, ach, otěžemi,
zaklesnuv nohy v třemeny.
Krev po čabrace teče k zemi
mu širokými prameny...
Běhoune rychlý, jako střela
jsi odnes pána z boje ven.
Osetincova kule smělá
ho přec však dohonila jen.

XIV

Gudalův dům zní pláčem, steny,
houf lidu na dvůr zmatek vnes.
Čí kůň to vběhl uřícený
a u vrat na kameny kles?
Ten jezdec bez života, kdo je?
V osmahlém čele stopy boje
do vrásek tíseň vtisknula.
Zbraně i šaty plné krve;
v posledním stisku živá prve
na hřívě ruka strnula.

Ach, dlouho vjezdu ženichova,
nevěsto, zrak tvůj nečekal!
Dodržel knížecí svá slova:
na veselku svou přispěchal...
Už nikdy již se však, ó běda,
svým rychlým koněm svézti nedá...!

XV

Na bezstarostnou rodinu
sletěla metla Boží hromem.
Z postele v těžkou hodinu
Tamařin bědný plác zní domem;
slza jí kane za slzou,
vysoko, těžce ňadra dýší.
A náhle zdá se jí, že slyší
kouzelným hlasem nad sebou:
„Ne, neplač, neplač marně, dítě,
umrlec němý neslyší tě,
tvá slza nevzkřísí jej, žel,
jen jasné oči zamlží ti
a sžehne dívčích tváří běl!
Je daleko a nepoznává,
čím oči tvoje slzely;
nebeským světlům dík svůj vzdává
teď pohled jeho beztělý!
Pln rajské hudby je už nyní...
Čím drobné života jsou sny
i ston, jenž dívčí ústa stíní,
pro hosta rajské končiny?
Ne, věř mi, osud smrtelníka,
pozemský anděli ty můj,
nestojí za mžik, do nějž vzlyká,
mé dítě, drahý smutek tvůj!

Po nadhvězdném Oceáně
bez kormidla, bez plachet
tiše pluje v mlžné pláně
hvězdných chórů ladný svět.

Po lučinách nedohledna
beze stop jdou do nebes
nezachytitelná z bezdna
stáda beránků tam kdes...

Sbohem ani Na shledanou
nevnukne jim smích ni žal.

Sny jich v zítřek nezavanou.

Včera? — Lhostejně jdou dál.

V den, jenž krutou hrůzu hostí,
necht' se v tobě přihlásí.

Bez účasti v pozemskosti
buď jak ony, jista si!

Sotvaže noc svým temným krovem
kavkazské vrchy ztopí v stín,
zapadne svět kouzelným slovem
v začarovaný ticha klín,
sotvaže vítr nad útesy
s uvadlou trávou pohraje si
a ptáček, jenž v ní skryje se,
v tmě vesele se otřese;
a noční kvítek, na vinici
nebeskou rosou hltající,
když rozvíje se pod révou,
sotvaže měsíc zlatí svou
za horou tichounce se zvedne
a plaše do tvé tváře vzhledne —
přiletím k tobě den co den,
i budu hostem tvým až k ránu

a do hedvábných řas tvých stanu
ti budu šeptat zlatý sen...“

XVI

Umlkla slova. Někde v dáli
zvuk za zvukem has, umíral...
Vyskočila a zří v tu dál...
A nevýslovný zmatek šálí
jí hrud'; stud, opojení, žal —
to málo. Hlas, jenž duši pálí,
v ní všechny síly vzburcoval.
Žár v žilách jí plál purpurový.
Duch pouty svými lomcoval.
A onen hlas, tak divně nový,
jako by slyšela znít dál...
Před jitem vytoužený spánek
jí sklíčil oči znavené.
Sen vpadl v srdce zvířené,
a hle, co přivál jí snu vánek:
Host, světlý krásou nezemskou,
mlhavý, němý, přišel tmou,
k záhlaví lůžka skláněje se;
a tolik lásky se mu třese
v očích, tak teskně na ni zřel,
jak žalný soucit by s ní měl.
To nebyl s nebes anděl Boží
a její strážce v zemském hloží:
světelným věncem z pestrých duh
ovitu hlavu neměl duch.
Nebyl ni tím, jímž hrůzy chvěly,
mučedník mrzký pekla ten!
Jak jasný večer stál tu celý:
tma ani svit, noc ani den.

ČÁST DRUHÁ

I

„Můj otče! otče! nehroz mi již,
nevyčítej své Tamaře.
Já pláču. Vždyť mé slzy vidíš...
a nejsou první, vid', že ne...?
Nadarmo ženiši se řítí
z dalekých osad na dvůr náš.
V Gruzii nevěst je až až,
já ničí však už nechci býti...
Ó, nevyčítej, otče, mi!
Sám všiml jsi si: jak jdou dni,
že vadnu — oběť zlého jedu.
Lstný duch mě souží, nedovedu
se stříci snů, jež z něho jsou.
Hynu — slituj se nade mnou!
Odved' mě, otče, do kláštera.
Tam Spasitel mě zaštití.
Nechť smí tvá nerozumná dcera
své slzy před ním prolíti...
Svět radosti už pro mě nemá...
V klid zapředená svatyně,
jak hrobka zešeřelá cela
necht' záhy přisvojí si mě!“

II

Příbuzní do kláštera nyní
ji odvezli. Tam mimo svět
na mladá ňadra roucho z žíní
pokorně oblékla si hned.
Však v hrubé monastýrské říze
jak pod vyšitým brokátém
jí rostly v srdci rozžatém

sny zakázané jako dříve.

Před oltářem, kde svěc plál jas,

v hodinách slavnostního pění

se blížival k ní při modlení

znovu a znovu známý hlas.

Pod klenbou soumračného chrámu

se známý obraz někdy schvěl

jí v oči, jak by z prázdna šel;

v lehoučké mlze tymiánu

plál jako hvězda v tichu sám

a zval a vábil... ale kam...?

III

V závětrí mezi dvěma chlumpy

posvátný monastýr se skryl.

Platany, topoly kol šumí,

a u Tamary za těch chvil,

kdy z úžlabin noc v kraj jde celý,

svit lampy listím v oknech cely

se zakmital a do tmy vpil.

Okolo v stínu mandlovníků,

kde stojí kříže nebožtíků,

oněmlí strážci nad hroby,

chór ptáků ticho násobí.

Tu šumí, skácí po kamení

studenou vlnou bystřiny

a zpod převislé skaliny,

v přátelském slity sjednocení,

dál ženou se pak mezi kři,

jež jinovatkou květů mží.

IV

Na sever možno hory zřítí.

Když zăsvit jitřní hvězdy svítí,

dým s chocholkou svou šedavou
se vine z hloubi nad dolinu,
na východ obrácena, zvou
k modlitbě ústa muezzinů;
a rozhoupaný zvonu hlas
se chvěje, klášter probouzeje
ve sváteční a klidný čas;
mladistvá Gruzínka když spěje
se skály příkrým úbočím
pro vodu s džbánek vysokým —
modravě světlým srázem svým
vrcholy s pásem sněhovým
se v čistém nebi rýsovaly;
v čas západu se odívaly
však v roušku růží splývavou.
A mezi nimi, prorvav mraky,
stál sousedům svým nad hlavou
Kazbek, car horstva bystrozraký,
v brokátu, s čapkou sálavou.

V

Žel, plno hříšných že jsouc snění,
už Tamařino srdce není
dostupno čistým citům... Svět
se před ní oděl stínem chmury;
vše v něm jí ostnem je zlé můry —
i úsvit, i tma nočních béd.
Kolikrát, sotvaže tmou vonnou
chlad noci v objetí bral zem,
ve zbožné chvíli před ikonou
se pomíjela rozumem
a plakala; a v sedle svém
se zděsil poutník noční plání
zoufanlivého nařikání

a myslil si: to horský duch,
v jeskyni připoutaný, sténá!
A ostražitě napjal sluch,
pryč uštvaneho koně žena...

VI

V svých úzkostech a v stesku svém
Tamara často před oknem
dlí v zamyšlení osamělém
a hledí v dál pod bdělým čelem,
kde lačné touhy čekají...
„On přijde!“ kdosi šeptá jí.
Ne nadarmo sny laskaly ji,
ne darmo se jí zjevoval
s očima, které smutek pijí,
s řečí, jež kouzlí němý žal.
Tak v útrapách jí šly dni žití.
Jak sáhnouti jim na kořen?
Chtějíc se k svatým pomodliti,
k němu se srdce modlí jen...
Vyčerpána dní stálou trýzní,
když na lůžko se navrátí,
jak v ohni je; sen v hrůzu vyzní
a procitnutí v závratí;
žár nadry, rameny jí letí
a sotva dýchá, v očích mhu,
vše, vše v ní dychtí po objetí,
na ústech chuť má polibků...

...

VII

Gruzie chlumů! Zalila je
večerní mlha, všude mír.
Sladkého zvyku poslouchaje,

přiletěl Démon v monastýr.
Zmítal jím dlouho pochyb vír,
klid svatý porušiti smí-li
útulku — a on váhal chvíli,
a snad že rozhodnut již byl
úmyslu vzdát se ohavného.
Pod strmou zdí bludný krok jeho
bez větru listí rozvlnil
v tmě noci. Zvedl zádumčivě
své oči. V jejím okně zář
od lampy odráží se živě;
kohosi čeká její tvář.
Tu v mlčení, jež zevšad splývá,
tón čangury se rozeznívá
a píseň, píseň horoucí
a zvuky, zvuky kanoucí
jak slzy v rytmu, jedna, druhá;
a něžně táhly tóny tmou,
jak pro radost když pozemskou
složeny na nebesích jsou.
Snad zapomenutého druha
že anděl osloviti chtěl,
potajmu dolů přiletěl
a o minulosti mu pěl,
by osladil mu jeho muka?
Stesk lásky, při níž srdce puká,
po prvé poznal Démon teď...
Odejdi! Strach na něho sedá —
však křídlo se mu nepozvedá!
Div! Ze zatmělých očí, hled',
si těžká slza cestu hledá...
Dodnes tu vidět pod celou
naveskrz propálený kámen

ohnivou slzou jako plamen,
ne lidskou slzou ohnivou.

VIII

I vchází, hotov milovati,
pln odhodlání dobrého.
A věří, že se štěstí vrátí
a v nový život vezme ho.
Nejasná úzkost příštích chvílí,
strach z neznáma, jež táhlo jím,
po prvé tehdá vystoupily
před duchem pohrdajícím.
Zlé předtuchy to věru byly...
I vidí, vstoupiv: Před ním stín,
vyslanec ráje, cherubín,
ochránce hříšnice té krásné,
pod světlým čela úbělem
se usmívá a křídlo jasné
ji stíní před nepřitelem...
Paprskem božským nenadále
oslepil pohled nečistý.
Nikoli sladký pozdrav, ale
výčitka trpká k němu zní:

IX

„Neklidný duchu, duchu zloby,
kdo zval tě v tmě půlnoční doby?
Tví vyznavači nejsou zde.
Zlo nedosáhlo této síně,
k mé lásce, ke mně do svatyně
neměř své kroky zločinné.
Kdo zval tě?“

Jemu v odpověď
zlý duch úskočně usmívá se;

žárlost vsákla v jeho vzhled
a v jeho duši procit zase
pradávné nenávisti jed.
„Je moje!“ — rozkřikl se hrozně —
„Opusť ji, moje ona je!
Přišel jsi, duchu strážný, pozdě,
nejsi jí soudcem, ani mně.
Na srdce, plné hrdé pýchy,
já pevně pečet’ svou jsem klad;
zde nenajdeš již chrám svůj tichý,
zde vládnu já, zde já mám rád!“
I spustiv teskný zrak svůj k zemi,
na oběť anděl ještě vzhled,
a mávnuv zvolna perutěmi,
vydal se na daleký let...

...

X

Tamara

Kdo jsi ty? Slova tvá jsou strašná!
Důl pekel? Ráj tě ke mně nes?
Čeho si přeješ?

Démon

Jak jsi krásná!

Tamara

Ale kdo jsi? Kdo? Odpověz!

Démon

Jsem ten, jemuž jsi naslouchala
v půlnoční tichou hodinu.
Má duše ke tvé šepotala,

ty smutek můj jsi uhádala,
můj obraz viděla jsi v snu.
Jsem ten, jehož zrak naděj ničí,
sotva naděje rozkvete;
jsem ten, jenž nemá lásku ničí
a srdce všemi prokleté.
Mnou nevládnou, věz, prostor s časem;
jsem bič svých rabů pozemských,
poznání, svobody král já jsem,
sok nebes, země jsem zlým hlasem,
a hled' — zde u nohou dlím tvých!
Tobě jsem nes v pokorném snění
modlitbu tichou lásky své,
své první zemské utrpení,
slzy, jež tekly po prvé.
Ó, vyslyš mě v svém soucítění!
Mou bytost dobru, nebesům
ty navrátiti můžeš slovem;
tvé lásky svatým stíněn krovem
já předstoupil bych k andělům
jak nový anděl v lesku novém.
Ó, vyslyš prosebný hlas můj,
miluji tě, jsem otrok tvůj!
Jak jen jsem po prvé tě viděl,
hned tajně jsem si znenáviděl
svou moc i nesmrtelnost svou.
Oč krásnější než věčnost kdesi
jsou krátké lidské naděje!
Žít jinak nežli ty mě děsí
a bez tebe žít hrozné je.
V bezkrevné srdce nečekaný
plamínek opět teple pad.
A smutek na dně staré rány
se ve mně pohnul jako had.

Čím bez tebe je mi ta věčnost?
Vladařství mého nekonečnost?
Jen zvučná slova ubohá,
chrám nesmírný, vsak bez Boha.

Tamara

Odejdi, duchu potměšilý!
A mlč! Já škůdci nevěřím.
U Boha...! Slábnu jedem zlým
a pomodlit se nemám síly,
myšlenku pojmout rozumnou.
Slituj se, zhynu slovy tvými.
Tvá slova — oheň pekel jsou...
A proč, proč miluješ mě, rci mi!

Démon

Proč, krasavice? Kéž bych znal!
Znova pln života a díků,
já se zločinné hlavy sňal
jsem hrdě věnec trnovníku
a vše, co bylo, pošlapal.
Tvůj zrak — můj ráj, mých pekel žal!
Mám rád tě ne pozemským žářem,
jak nemůžeš mít ráda ty:
vším ohněm svým, vši mysli varem,
jenž nesmrtelné vede sny.
V mou duši od počátku světa
tvůj obraz, Tamaro, se vryl
a plul, plul přede mnou a žil
na pustách pověčného léta.
Tvé sladké jméno plachým snem
vzrušilo dávno ducha mého;
jen tebe, tebe neměl jsem
v zašlých dnech ráje blaženého.

Ó, kéž bys mohla pochopit,
jak hořké je to utrpení,
život, v němž míry času není,
žít v rozkoších i v strasti nýt,
za zlý čin pochval nezachtít,
též za dobro ne zaplacení;
žít sobě sám, sám v nudě své
a ve věčném tom zápase
bez vítězství a usmíření!
Ne touhu mít, jen žal, snů dým,
vše znát, vše chápati, vše vidět,
vše proti vůli nenávidět
a pohrdati v světě vším...!
Sotvaže kletba Stvořitele
mě stihla, navždy vychladla
blažená náruč země vřelé
pro ducha vyděděncova.
Přede mnou v modru dálka slavná.
Svatební průvod známých z dávna
mi hvězdných světů mířil výš.
Plul ve věncích jak zlatá vatra,
však co? — dávného spolubratra
z nich nikdo nepoznával již!
Vyhnance nebes, podobné mi,
jsem v zoufalství svém potom zval,
však tváří, slov zlých nechce se mi,
běda! já sám jich nepoznal!
V úzkostech přes neznámé luhy
jsem odlétal... Pryč! Kam? Jen dál.
Nepamatuji. Svými druhy
zavržen byl jsem již; jak ráj
mi oněměl i světa kraj.
Jak rozmar proudu dovoluje,
tak bez kormidla, bez plachet

člun porouchaný vpřed i zpět,
neznaje směru svého, pluje;
tak za jitra, když vichr ztich,
útržek oblak bouřlivých,
na modré klenbě skvrna tmavá,
nesměje přistát, v pout' se dává,
bez cíle, sledu letí sám,
a Bůh sám ví, odkud a kam!

Však nedlouho jsem lidem vládl,
nedlouho vštěpoval jim hřích;
vše ušlechtilé v klatbu kladl,
vše krásné plel jsem z duše jich,
nedlouho... Plamen čisté víry
navždy jsem lehce zhasil v nich...

Byli však hodni námah mých
ti hlupci, plní licomíry?
I skryl jsem se v úžlabích hor;
toulal jsem se jak meteor
v půlnoci sráznými hor čely...
Tu cválal poutník osamělý,
jejž blízký oheň oklamal;
zřítíl se s koněm s příkrých skal
a do propasti provázely
ho jenom krev, křik zoufalý...
Jen krátký půvab pro mě měly
však také tyto kruté hry.

V zápase s mocným uraganem
jak často rozvířil jsem prach,
a pokryt mlh i blesků stanem,
jak harcoval jsem v oblakách,
bych v přívalech a v třesku bouří
sten srdce svého přehlušil,
vzpomínek, jež zrak nezamhouří,

a neodbytných dum se zbyl!
Čím zvěst je hrůz lidského dění,
běd, útrap pozemského dne,
budoucích, zašlých pokolení
jen vedle chvíle jediné
mých utajených utrpení?
Co lidé? Život plný psot?
Šel, přešel, dál jde lidský rod!
Smí doufat v spravedlivý soud!
Bud' pekel trest, bud' vykoupení!
Můj žal však v klínu věčných pout,
a mně ni jemu konce není,
klid nedopřán mu hrobový!
Tu jako had si pohoví,
tu žhne a srší jako plamen,
tu tlačí mysl mou jak kámen —
vášní i zašlých nadějí
náhrobek nezničitelný!

Tamara

Proč mně žaluješ nenadále?
Proč u mne hledáš záštitu?
Zlo nosil jsi...

Démon

Ne tobě ale...

Tamara

Slyší tě...

Démon

Nikdo není tu.

Tamara

A Bůh?

Démon

Ten na nás nevzhledne sem.
Na nebe zří, ne na zemi.

Tamara

A trest? A peklo se svým děsem?

Démon

Nu což! Budeš tam se mnou ty!

Tamara

Buď kdo buď, druhu náhodný ty,
necht' vydávám svou duši tmám,
s útěchy bezděkými city,
ubohý, tobě naslouchám.
Však úskočnost-li z tebe dýchá
a lstivá tvoje slova lžou...
Buď milosrdný...! Jaká pýcha...!
Co by sis počal s duší mou?
Což nebi milejší jsem, Bože,
než všechny, jichž jsi nevšim si?
I ony přece krásné jsou, že?
Jak mé, též jich panenské lože
smrtná ruka netřísní...!
Ne! Přísahej mi při všem svatém...
mluv — vidíš přec, že v srdci jatém
jak ženy, plna touhy, sním!
Jako bys laskal strach v mé duši!
Jsi ten, jenž ví vše, všecko tuší,
a jistě slituješ se, vím!

Přísahaj mi... Slib, že zlých chtění
se odřekneš a oprostíš!
Či že snad přísah, ujištění
nezrušitelných není již...?

Démon

Přísahám při prvním dni světa
i při jeho dni posledním;
při hanbě, s níž se zločin splétá,
před věčné pravdy vítězstvím,
přísahám při hořkosti pádu
a snu nového vzletu zas;
při dni, jenž přivál mi tvůj hlas,
při hrůze z rozluky a chladu;
u duchů všech, když sněmují,
při sudbě poddaných mé říše;
při mečích andělů, již s výše
mě nepřátelsky sledují;
přísahám u pekel i nebe,
u tebe, při chrámových zdech,
u slz, jež prvně stihly tebe,
při posledních tvých pohledech;
i při laskavých úst tvých dechu,
při vlně vlasů hedvábné,
při chvílích štěstí, teskném vzdechu,
při lásce přísahám ti své —
odřekl jsem se msty, jež šílí,
odřekl jsem se pyšných dum,
nikdy mé lsti dech potměšilý,
věz, nezhořkne už ničím rtům;
já s nebesy chci smířit i se,
chci milovat, chci modlit se,
chci věřit v dobro s radostí,
a setřu slzou lítosti

si s čela, jež tě bude hodné,
dým nebeského plamene.
Svět v nevědomosti své rodné
necht' dokvétá dál beze mne!
Ó, věř mi! Jediný jsem nyní
pochopil, cením bytost tvou.
Vybrav tě sobě za svatyni,
svou moc ti skládám u nohou.
Sním o tvé lásce jako daru,
za oka mžik ti věčnost dám;
v lásce jak ve zlu — věř, Tamaro —
veliký, změny nehledám.
Syn etheru, jenž volně vzlétá,
do hvězd tě vznesu rukama,
i budeš má, královna světa,
Tamara, první družka má;
tak bez účasti, bez bolesti
se na zem budeš dívati,
kde není skutečného štěstí,
kde věčná krása prchá ti,
kde zločin s trestem jen bdí v prachu,
kde malá vášeň jen smí zrát;
kde neumějí beze strachu
žít nenávist, ni milovat.
Což nepoznala jsi, čím bývá
ta malá láska chvilková?
Jen mladosti krev náruživá!
Dni jdou, čas touhu pochová.
Kdo ubrání se odcizení
a snům, jež bují svéhlavě?
Kdo nové krásy pokušení
a nudě, prázdnu, únavě?
Ne, tobě, družko moje, není
určeno osudem tvým, věz,

uvadnout mlčky ve vězení,
kde hrubne žárlivosti běs,
kde v malodušnosti a chladu
prohnaný přítel je i sok,
kde marnou nadějí i vádu
i marnou práci stíhá krok!
Nezhasneš za vysokou stěnou
bez vášní, truchlá, ubohá,
na modlitbách, jež odeženou
 pryč od lidí i od Boha.
Ne, ne, překrásné stvoření ty,
tvůj život jinde začíná,
tam čekají tě jiné city
a jiných vzruchů hlubina!
Ten žalný svět, svou dumu dávnou
osudu ponech na pospas:
Já za to v poznání síň slavnou
a v hrdý uvedu tě jas.
A služebných svých duchů čty
přivedu, drahá, k nohám tvým.
Čarovné služky jako květy
k posluze tobě opatřím.
Z hvězdy, jež na východě svítí,
ti urvu věnec ze zlata.
Půlnoční rosou sejmu s kvítí,
by ztropila jej rosa ta;
západu červánkovým zlatem
tě celou ovinu v svit stuh.
Čistě vydechlým aromatem
napojím vůkol tebe vzduch!
Hudbou, jež k čarovným snům nutí,
tě budu denně laskati.
A z tyrkysu i z jantaru ti
zbuduji skvoucí komnaty;

chci po dnu moře zeleného
hledati, cestou nad oblak,
bych dal ti vše, co pozemského.
Miluj mě...!

XI

Démon lehce pak,
odvětiv slovy vábivými
ke zbožným jejím povzdechům,
se žhavě přimkl ústy svými
k dívčiným třesoucím se rtům.
Vladařský zrak tkvěl v jejím zraku
a spaloval jej. V nočním mraku
se před ní jiskřil v zápalu,
nezdolný, jak hrot kinžalu.
Duch zla tak triumfoval, žel!
Jed polibku smrtelnou mocí
jí vnikl v ňadra chvílí tou...
Mučivý, strašný výkřik tmou
rozvlnil hluboký klid noci...
V něm poslední zněl prosby sten,
výčitka, láska, utrpení
i beznadějně rozloučení,
loučení s mladým životem...

XII

Sám v chvíli té tmou zešeřenou
půlnoční strážce podél zdi
obchází cestou stanovenou
potichu s deskou z litiny.
U cely mladé dívky znáhla
zpomalil krok a v tmou se vpil;
a ruka neklidně se vztáhla

nad gong, by v poplach udeřil,
neb zdálo se mu, jak by z ticha,
v něž monastýr byl ponořen,
zaslechl dech, jenž na dech dýchá,
polibek, výkřik, slabý sten...
A nepočestné podezření
v starcovo srdce proniklo...
Minulo však jen okamžení
a všecko ztichlo, zaniklo,
a z daleka jen závan vánku
šelesty ratolestí nes;
a s černým břehem jakby v spánku
šeptala horská řeka kdes.
Mnich mumlá slova svaté knihy,
by z hříšné mysli zahnal strach,
by zlému duchu, můře tíhy
unikl v zbožných modlitbách.
Třesavou rukou pokřičuje
hrud' znepokojenou zlým snem
a rychlým krokem pokračuje
v své denní pouti klášteřem.

...

XIII

Jak spící peri líbezná,
Tamara ve své rakvi leží.
Nad plátno bělejší a svěží
všem čela čistý květ se zdá.
Už navždy spustily se řasy!
Nebesa! Každý udiven
věří, že zrak si zdřímml jen,
by polibkem byl probuzen
či hvězdou, která jitro hlásí...
Však marně, marně úsvit dne

lil v řasy zlato záře své;
nadarmo líbali je ústy
rodiče, propadlí v žal pustý...
Ne, pečeť smrti nic už, nic
nestrhne s mrtvých zřítelnic!

XIV

Bohatší než kdy v bujném kole
i pestřejší v svých barvách snad
Tamařin slavnostní byl šat:
Květy, jež pučí v rodném dole,
(jak dávný zvyk vždy zavelí)
svou vůni na ni přšely,
a v mrtvou ruku když je dali,
se zemí loučiti se zdály.
Nižádným rysem její líc
nic neprozrazovala, nic
o konci ve vášni a žáru,
a ve všech rysech tváře té
znak do mramoru zakleté
tkvěl krásy, tajemné v svém zmaru,
bez rozumu a bez citu,
jak smrt jí má v tvář vyrytu.
Záhadný úsměv, který hrával
jí po ústech a zkameněl,
svědectví mnoha smutků dával
každému, kdo jen vidět chtěl:
bylo v něm chladné pohrdání
duše, jež odkvést chystá se,
tvar snu v posledním jeho vzplání
a Sbohem světu bezhlasé.
Odlesk, v nějž marný žal kdos přibil —
ten úsměv mrtvější byl host,
pro srdce beznadějnější byl

než oči zhaslé na věčnost.
Tak v čas, kdy západ tančit chvátá,
kdy, rozplynuv se v moři zlata,
už zašel za obzor vůz dne,
sníh Kavkazu, zachytiv chvíli
ten odliv růží, srší v dál,
v tmě dále zvedaje štít bílý;
však mdlému světlu v ztracenu
poušť nedá v čem se obraziti —
nikomu na pouť neposvítí
už s ledových svých hřebenů.

XV

Tak příbuzných a známých kupě
nastala cesta poslední!
I bil se Gudal v hlavu tupě
a šedé vlasy rval si s ní.
Naposled na bělouše sedl
a průvod pohnul se. Tři dni,
tři noci je tak cestou vedl.
Tam mezi kostmi pradědů
spočine Tamar k posledu.
Z pradědů Gudalových jeden,
loupežník pocestných a vsí,
tíživou nemocí byv sveden,
nastoupil cestu pokání;
aby se zbavil hříšné tísně,
vystavět kostel sliboval
na srázu granitových skal,
kde větrné jen krouží písně,
kde jenom sup se zdržoval.
A záhy v sněžích na Kazbeku
se zvedl osamělý chrám
a kosti zlocha po dnech vzteku

nalezly posléz pokoj tam;
tak ve hřbitov se proměnila
ta skála, sestra mlhovin,
aby, že k nebi blíže byla,
teplejší mrtvým přála klín;
jako by dále od člověka
v snu klidném duše plynula...
Nadarmo! Klam — že mrtvé čeká
ať žal, ať radost z minula.

XVI

Ethernou dálkou, v modrém tichu
kterýsi anděl ze svatých
svá zlatá křídla lehce zdvih
a z víru světa duši v hříchu
odnášel vzhůru v loktech svých;
konejšivou a sladkou řečí
rmut bázně z prsou plašil jí
a stopy přestupků, zlých léčí
jí s čela stíral slzami.

Z daleka již již hudba ráje
k nim doznívala tajemná,
když dostihl jich, přetínaje
jim pouť, duch pekel z bezedna...
Byl mohutný jak vichr v letu,
jak bleskem zbrojící se tma,
a vzpurně, jak když pánem je tu,
vzkřik na cherubína: „Je má!“

A hříšná duše Tamařina,
modlitbou hrůzu konejšíc,
přitiskla ke strážci svou líc.
Hra osudu se započíná:
Hle, Démon znova před ní stál.

Sám Bůh snad by ho nepoznal!
Jak zrak měl ztuhlý zloby ledem,
jak sršel nenávisným jedem,
jejž s věčným nepřátelstvím pil,
jak v jeho obličejí bledém
chlad hrobový se mrtvě lil!

„Odejdi, chmurný pochyb duchu!“
mu posel nebes odvětil.

„Již dlouho v triumfu jsi žil,
věz, osud se již naplnil,
soud Boží dolehne ti k uchu!

Ty tam dni pokušení jsou;
s chatrnou strůjí pozemskou
se rozbila zlá pouta její.

Věz, my už dávno čekáme ji!

Neb tato duše byla z těch,
jimž život byl jen okamžení
nesnesitelných utrpení
a marný pohled v spásný břeh;
Stvořitel z nadzemské tkal pěny
jich živé struny, živý květ.

Nebyly pro svět vytvořeny
a pro ně nestvořen byl svět.

Ukrutný na svá bedra vzala
trest za pochyby slabých chvil...

Vždyť trpěla a milovala —
a pro lásku ráj stvořen byl!“

Tu anděl do pokušitele
vt'al pohled hrdě hrozící,
zamával křídly zradostně
a odplul v nebe zářící.

I proklel Démon, poražený,
poznovu šílené své sny

a zůstal sám zas, nasupený,
sám ve vesmíru, bez proměny,
bez naděje a bez lásky...

...

Tam nad Kojšaurským údolím,
na svahu horské kameniny,
doposud tyčí se, jak vím,
cimbuří dávné rozvaliny.

Houf pověstí jde o ní zemí
a děsí duši dítěte...

Jak přízrak trčí tu v modř němý
památník doby zakleté
a černá se tam mezi kmeny.

Opodál aul se rozsypal,
a v květ i zeleň ponořeny,
se zvolna rozztrácejí v dál
hlasy a křiky. Karavany
jdou Bůh ví odkud, zvonky zní.

A mlhou, o skaliska zdrány,
se řítí pěny peřejí!

Sluncem i stínem, květem jara,
životem věčně mladým hárá
tu příroda a sní a vře
jak dítě v bezstarostné hře.

Však v smutku hrad tlí, jenž kdys věžil
se pyšně nad svou rovínou,
jak vetchý děd, jenž dávno přežil
své přátele a rodinu.

S východem luny ožívají
tu skrytí obyvatelé:
svobodně, po chuti si hrají,
běhají, bzučí vesele.

Tu pavouk, poustevník to nový,

v své umné síti mouchy loví;
svit luny na ještěrky pad,
jež po střeše se proplétají,
na schody u rozbitých vrat
ze tmavé škvíry bdělý had
a druzí za ním vylézají;
tu v kolečka tři stáhne se,
pak dlouhým prutem vine se,
na starý schod se plíží lehce;
skví se jak damascenský meč,
ježž upustila dávná seč,
hrdina padlý už ho nechce...
— Jen divočina. Nikde sled
toho, co bylo. Ruka let
tu pilně, dlouho zametala.
A nic tu neupomene
na slavná jména: na Gudala,
na jeho dceru! Nikde ne...
Však kostel na závratné skále,
jež kosti mrtvých vzala v klín,
se dosud zvedá z mlhovin,
jsa chráněn svatou mocí dále.
Ve větru před vestibulem
žulové sloupy stojí stráží;
mráz pláсты sněhu na ně sráží
a bleskných ledů krunýřem
je kryje jako pancířem.
Začarovaných oblak lesy
jak vodopády nad útesy,
ukuté dechem mrazivým,
kol visí chmurně do mhy zim.
A metelice tady hlídá;
prach chrámových zdí stírajíc,
tu nekonečnou píseň přidá,

tu stráží rozkřičí se v líc.
Slyšíce o zakletém chrámu,
z východu dlouhým pochodem
oblaka táhnou v dálnou zem
a každý pozdrav posílá mu —
jen nad náhrobky nekleká,
nelká už nikdo z daleka.
Žárlivě svoji kořist střeží
zde temná žula Kazbeku
a hroby v klidu věčna leží
přes věčný neklid v člověku.

1841